

TÜRK TURİZMİNDE KOKARTLI TURİST REHBERLERİN MEVCUT DURUMUNUN ANALİZİ

*Dr. Gürel ÇETİN**
*Doç. Dr. İsmail KIZILIRMAK***

ÖZ

Turizm, dünya çapında önemini hızla arttıran bir ekonomik aktivite olarak ön plana çıkmaktadır. Rekabetin hızla arttığı turizm pazarlarında, sürdürülebilir olması, diğer turizm türlerine göre daha fazla gelir sağlaması, mevsimsellik etkisini azaltması, doğal çevreye ve yerel kültüre saygılı olması nedeni ile kültür turizminin payı daha da önemlidir. Profesyonel kokart'lı rehberlik hizmetleri kültür turistlerinin deneyimini etkileyen önemli faktörlerden biridir. Önemi birçok akademisyen ve uygulayıcı tarafından kabul edilmesine rağmen, ülkemizde bu alanda yapılan çalışma sayısı son derece sınırlıdır. Bu makale bu eksiklikten yola çıkarak, ülkemizde kokart'lı rehberlik hizmetlerinin mevcut durumunu araştırmakta, yazın taraması sonrasında rehberlik kurumunun diğer paydaş örgütler ile işbirliği neticesinde nasıl daha etkin olacağı konusunda bazı önerilerde bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Turist Rehberleri, Rehberlik Hizmetleri, Kültür Turizmi,
Jel Kodu: L83

AN ANALYSIS OF LICENSED TOURIST GUIDES IN TURKISH TOURISM

ABSTRACT

Tourism is a worldwide economic phenomena with increasing importance. The economic benefits of tourism also attracted many competitors to the arena. Cultural and heritage tourists is among largest markets with increasing competition. Cultural tourists are also attractive because they spend more, minimize negative effects of seasonality and value sustainable use of environmental and cultural resources in the destination. Professional tourist guides are a very important factor affecting the overall experience of cultural tourists. Despite its importance licenced guides draw very little attention from scholars in Turkey. This articles aims to identify current situation of professional licensed guides in Turkey, compares it with literature and offers solutions to challenges faced by guides in particular and tourism industry in general.

Keywords: Tourist Guides, Guiding Services, Cultural Tourism

Jel Code: L83

GİRİŞ

* İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi Turizm İşletmeciliği bölümü, gurelc@istanbul.edu.tr

** İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi Turizm İşletmeciliği bölümü, ikizilirmak@yahoo.com

Organize turlarla başta kültür turizmi olmak üzere diğer turizm türlerine katılmak amacıyla Türkiye'ye gelen turistlerin, en uzun süre beraber oldukları ve en çok etkilendikleri kişiler, çoğunlukla onlara seyahatleri sırasında eşlik eden turist rehberleridir. İlk ziyaretlerde, Türkiye'ye ve Türklerle ilgili izlenimde ve oluşacak imajda, rehberlerin etkisi oldukça büyüktür. Turistlerin memnun ayrılmasında en etkili olan faktörlerden birinin, kokartlı turist rehberlerinin bilgi, beceri, tutum ve davranışları olduğu da savunulmaktadır (Akmel, 1992: 219). Büyük çoğunluğu üniversite mezunu olan, en az bir ve çoğunlukla birkaç yabancı dili çok iyi düzeyde konuşabilen, Türkiye'yi karış karış bilen turist rehberleri, ülkemizin turistlere en iyi biçimde tanıtılması ve ülkeden memnun ayrılmalarında kilit bir rol üstlenmektedirler (<http://www.tureb.net/index.php/turist-rehberligi/rehberligin-tarihcesi>). Bu çerçevede; turistlere gezi sırasında ziyaret edilen ülke, bölge, turistik merkez ve ören yerleri hakkında doğru ve detaylı bilgiler sunmak, kokartlı turist rehberlerin temel görevlerini oluşturmaktadır (Çolakoğlu, Epik ve Efendi, 2010, s. 37).

Oxford İngilizce Sözlüğüne göre rehber, özellikle yabancı bir ülkede dolaşan birine kılavuzluk eden veya yol gösteren kimse; özel olarak gezgin veya turisti dolaştıran ve ona ilginç yerleri göstermek için kiralanmış kimse olarak tanımlanmaktadır (Dinçer ve Kızıllırmak, 1997: 131). Diğer taraftan, 6326 Sayılı Turist Rehberliği Meslek Kanunu'nun 2. Maddesinin "h" ve "ı" fıkralarına göre turist rehberi; söz konusu kanun hükümleri uyarınca mesleğe kabul edilerek, turist rehberliği hizmetini sunma hak ve yetkisine sahip olan gerçek kişi olarak tarif edilmektedir. Bu tarifte sözü edilen turist rehberliği hizmeti, aynı kanunda "seyahat acentalığı faaliyeti niteliğinde olmamak kaydıyla kişi veya grup halindeki yerli veya yabancı turistlerin gezi öncesinde seçmiş oldukları dili kullanarak; ülkenin kültür, turizm, tarih, çevre, doğa, sosyal veya benzeri değerleriyle varlıklarının kültür ve turizm politikaları doğrultusunda tanıtılarak gezdirilmesini veya seyahat acentaları tarafından düzenlenen turların, gezi programının seyahat acentasının yazılı belgelerinde tanımladığı ve tüketiciye satıldığı şekilde yürütülüp acenta adına yönetilmesi" şeklinde açıklanmıştır (6326 Sayılı Turist Rehberliği Meslek Kanunu, 2012).

Rehberlik hizmetleri, turistin konuk olarak geldiği ülkede verilerek (Ahipaşaoğlu, 2009: 48), çoğunlukla yabancı turist gruplarını gezdirilmesi ve yerel operatörlerin programlarının gerçekleşmesinin sağlanması şeklindedir (Yarcan ve Peköz, 2001: 60). Ayrıca, tur yöneticisi ya da grup lideri yoksa onun görevlerini de üstlenebilmektedirler (Çolakoğlu ve Çolakoğlu, 2007: 36). Rehber, ayrıca satılan bir paket tur seyahatinin gerçekleşmesinden sorumludur (Hacıoğlu, 2006: 169). Rehberlik etme kelimesinin anlamı irdelendiğinde, derinliği artan bir kavramdır. Ağır bir sorumluluk yükü, rehberlik sıfatının özünde vardır. Belli bir konuda veya birçok konuda daha doğru ve ayrıntılı bilgi sahibi olmak tek başına yeterli değildir. Çünkü ilave olarak bilgi sunmak, kabul ettirmek, saygı görmek ve güvenilmek gibi birçok olumlu özelliği de taşımaya bağlıdır (Çolakoğlu, Epik ve Efendi, 2010: 142).

Bu çalışmada; Türkiye'de turist rehberliğinin mevcut durumuna ilişkin bir değerlendirme yapılmaktadır. Makalenin çıkış noktası, Türkiye'ye gelen turist kitlesinin önemli bir kısmının deniz-kum-güneş amacıyla geldiği gerçeğini gözden uzak tutmadan, rehber ihtiyacının tespiti, rehberlik eğitiminin sistemleştirilmesi, çalışma koşulları ve mesleğe verilen saygınlığın geliştirilmesi gibi turist rehberliğinin çeşitli sorunlarını gündeme taşımaktır. Böylece, sayısı 15 bini aşan, her geçen yıl rehberlik ile ilgili yeni yükseköğretim bölümlerinin açıldığı ülkemizde, turist rehberliği alanına daha gerçekçi akademik yaklaşımların başlatılabilmesine zemin hazırlamaktır.

REHBERLİK MESLEĞİNİN TÜRKİYE'DEKİ GELİŞİM SÜRECİ

Rehberliği Türkiye'de geçmişi, 19. yüzyılın sonlarına kadar uzanmaktadır (Batman, Yıldırğan ve Demirtaş, 2000: 1). Günümüze kadar gelinen süreç incelendiğinde; 2012 yılında 6326 sayılı Turist Rehberliği Meslek Kanunu'nun yürürlüğe girdiği, rehber sayısının 15 bini aştığı ve kullanılan dillerde önemli çeşitlenmeler yaşandığı görülmektedir. Günümüzde rehberlik mesleğinin ülkemizde durumunun daha iyi anlaşılabilmesi amacıyla sayısal verilerin incelenmesinde yarar bulunmaktadır. Tablo 1'de, Türkiye'de rehberlerin bildiği yabancı diller baz alınarak rehberlerin cinsiyetleri, ülkesel ve bölgesel kokart'a sahip olmaları ve mesleklerini yapıp yapmama durumu gösterilmektedir (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2012). Buna göre, rehber sayısını ve dillerini incelediğimizde oldukça Türkiye'de rehberlik mesleğinin iyi durumda olduğu ifade edilebilir. Türkiye'de rehberlerin bildiği ve belgelendirerek kokart sahibi olduğu dil sayısı, 38'dir. Bu dillerin büyük çoğunluğu, batı dilleri olmak üzere her kıtada konuşulan evrensel dillerin olduğu görülmektedir.

Rehberlerin bildiği dil sıralamasında İngilizce, 7290 rehber sayısıyla ilk sırada bulunmaktadır. İkinci sırayı, Almanca'nın 2537 rehber ile aldığı ve üçüncü sırayı da Fransızca'nın 1757 rehber ile aldığı görülmektedir. İtalyanca rehber sayısı 674 kişi ve Rusça rehber sayısı da, 671 rehber ile beşinci sıradadır. Rehberlerin bildiği dil sıralamasında çok fazla turist gelmediği ülkelerin dilleri olan Lehçe, Urduca, Ermenice, Makedonca, Slovakça, İzlandaca ve Malayca dillerinin bulunduğu da görülmektedir. Ayrıca Tablo 1'e göre Türkiye'deki rehberlik mesleğiyle ilgili sayısal verilere baktığımızda; toplam 15.802 rehberin kokart'a sahip olduğu görülmektedir (Kültür Turizm Bakanlığı, 2012).

Türkiye'de kokartlı turist rehberleri cinsiyete göre gruplandırıldığında; rehberlerin % 66,04'lük oranı oluşturan 10.436 kişinin erkek rehber olduğu ve % 33,96'lık bölümü oluşturan 5.366 rehberin de kadınlardan oluştuğu görülmektedir. Özellikle rehberlik mesleğinin çalışma şartlarının ağırlığından ve zaman zaman ikamet yeri dışında geceleme gerektirdiğinden kadın rehberlerin daha az sayıda olduğu savunulabilir.

Kokartlı turist rehberleri, ülkesel ve bölgesel olarak bir ayrıma tabi tutulduğunda; 11.188'i aktif ve 3.665'i de pasif olmak üzere toplam 14.853 rehberin ülkesel rehberlik kokart'ına sahip olduğu ve 234 adeti aktif ve 715 adeti de pasif olmak üzere toplam 949 rehberin ise, bölgesel düzeydeki rehberlik kokart'ına sahip olduğu görülmektedir. Bölgesel düzeydeki rehber sayısının az olmasının temelinde de, bölgesel rehber uygulamasının geçmişte uygulanması ve günümüzde yalnızca ülkesel düzeyde rehberlik kokart'ı verilmesi bulunmaktadır (Kültür Turizm Bakanlığı, 2012).

Türkiye'deki 15.802 rehberden % 72,28'li bölümünü oluşturan 11.422 rehberin, ülkesel ve bölgesel düzeyde aktif rehber olarak çalıştığı anlaşılmaktadır. Diğer taraftan % 27,72'lik bölümü oluşturan 4.380 rehberin ise, ülkesel/bölgesel düzeyde kokart'a sahip olmalarına rağmen çalışmadıkları görülmektedir (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2012). Aktif olarak çalışmayan rehberlerin çalışmama nedenleri arasında da; başka işlerde çalışmak, devlet memuru olmak, meslek için yaşlı olmak, mesleği düzenli bir iş olarak görmemek, prestij için rehberlik kokart'ını almak, rehberlik mesleğinin mevsimlik bir iş olarak görülmesi, çalışma şartlarının ağırlığı ve diğer sebeplerden kaynaklandığını söyleyebiliriz. Ayrıca, Turist Rehberleri Birliği de aktif olarak çalışmama sebepleri arasında; tur taban ücretlerinin düşük olması, mesleğe saygınlık kazandırılmaması, kaçak rehberlerin sektörde yoğun olarak çalışması, imaj sorunu, uzmanlaşmanın az olması ve rehber-agenta ilişkilerindeki çatışmaları da sıralamaktadır (TUREB, 2012).

Tablo 1. Türkiye’de 2012 Yılına Göre Rehberlik Dilleri

Dil Adı	Bay	Bayan	Ülkesel Aktif	Ülkesel Pasif	Bölgesel Aktif	Bölgesel Pasif	Aktif	Pasif	Toplam
İngilizce	4460	2830	5250	1567	106	367	5356	1934	7290
Almanca	1942	595	1559	745	51	182	1610	927	2537
Fransızca	1332	425	1009	575	51	122	1060	697	1757
İtalyanca	357	317	480	172	10	12	490	184	674
Rusça	477	194	570	96	2	3	572	99	671
İspanyolca	385	251	535	85	11	5	546	90	636
Japonca	400	224	506	104	2	12	508	116	624
Bulgarca	162	114	214	61	0	1	214	62	276
Hollandaca	199	72	226	44	0	1	226	45	271
Arapça	211	51	183	77	0	2	183	79	262
Yunanca	89	65	129	25	0	0	129	25	154
Portekizce	88	49	134	2	1	0	135	2	137
Çince	55	51	88	18	0	0	88	18	106
Sırpça	42	16	42	15	0	1	42	16	58
İsveççe	33	9	28	11	0	3	28	14	42
Lehçe	28	12	32	8	0	0	32	8	40
Farsça	25	12	31	6	0	0	31	6	37
İbranice	26	6	23	8	0	1	23	9	32
Korece	22	10	23	9	0	0	23	9	32
Norveççe	20	9	26	3	0	0	26	3	29
Hırvatça	22	4	19	6	0	1	19	7	26
Macarca	13	11	16	7	0	1	16	8	24
Romence	9	7	14	1	0	1	14	2	16
Danimarkaca	7	4	9	2	0	0	9	2	11
Urduca	4	7	7	4	0	0	7	4	11
Ermenice	3	6	8	1	0	0	8	1	9
Fince	7	0	4	3	0	0	4	3	7
Makedonca	3	4	7	0	0	0	7	0	7
Hintçe	4	2	1	5	0	0	1	5	6
Boşnakça	2	3	4	1	0	0	4	1	5
Çekçe	1	4	5	0	0	0	5	0	5

Slovakça	3	1	3	1	0	0	3	1	4
İskandinavca	1	1	0	2	0	0	0	2	2
Arnavutça	1	0	0	1	0	0	0	1	1
İzlandaca	1	0	1	0	0	0	1	0	1
Malayca	1	0	1	0	0	0	1	0	1
Gürcüce	1	0	1	0	0	0	1	0	1
Slovençe	0	0	0	0	0	0	0	0	0
GENEL TOPLAM	10436	5366	11188	3665	234	715	11422	4380	15802

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2012.

Aktif olarak çalışan toplam 11.422 kokartlı turist rehberinin % 47'si İngilizce rehberlik yapmaktadır. Almanca aktif rehberlik yapanların oranı % 14, Fransızca % 9,3, Rusça %5 ve İspanyolca % 4,8'dir. Böylece aktif rehberlik yapanların dillere göre ilk beşinin oranı yaklaşık % 80'dir. Bu durum, geri kalan 33 dilde aktif çalışma oranının son derece düşük olduğunu göstermektedir. Bunun dolaylı başka bir yorumu da, nadir dilleri bilen rehberlere olan ihtiyacın fazlalığı olabilir. Bu konuda, yaşanan bir sorun da, gelen yabancıların geliş nedenlerinin sağlıklı ayrıştırılmayıdır. TÜİK verilerine göre 2011 yılında Türkiye'ye gelen toplam 31.324.528 turistin 17.850.584'ü gezi, eğlence, sportif ve kültürel faaliyetler nedeniyle Türkiye'ye gelmiştir (TÜİK, 2012) Rehberlik hizmetine en fazla, kültürel nedenlerle gelenlerin ihtiyaç duyabileceğinden hareketle, bu sayı içerisinde ne kadar turistin rehber ihtiyacı duyulabilecek şekilde Türkiye'ye geldiğini kestirmek güçtür. Kültürel nedenlerle gelen turistler hakkında yeterli istatistiklerin olmayışı da, sağlıklı bir değerlendirmeyi engeller niteliktedir. Konuyla ilgili olarak yapılan en geniş katılımlı araştırmaya göre (TUREB, 2012); “dile bağlı tura çıkma sıklığını” incelendiğinde; İngilizce rehberlerin % 22'si 150 günün üzerinde tura çıktıklarını belirtmişlerdir. Fransızca rehberlerde 150 günün üzerinde tura çıkabilme oranı % 24, Almanca rehberlerde % 21, İtalyanca rehberlerde % 25, İspanyolca rehberlerde % 28, Lehçe rehberlerde % 28, Yunanca rehberlerde % 19 ve Çince rehberlerde ise tura çıkma oranı % 28'dir.

Tablo 2. Dile Bağlı Tura Çıkma Sıklığı (150 Gün Üzeri)

Dil Türüne Göre Rehberler	Tura Çıkan Rehber Oranı %
İngilizce Rehberler	% 22
Fransızca Rehberler	% 24
Almanca Rehberler	% 21
İtalyanca Rehberler	% 25
İspanyolca Rehberler	% 28
Lehçe Rehberler	% 28
Yunanca Rehberler	% 19
Çince Rehberler	% 28

Kaynak: TUREB, 2012.

Tablo 3, Türkiye’de illere göre rehber sayılarını göstermektedir. Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma Genel Müdürlüğü’nün 23 ile ilişkin sunduğu verilere göre, ülkesel düzeyde aktif olarak çalışan rehberlerin % 38’i İstanbul’da, % 15,9’u Antalya’da, % 15’i İzmir’de ve % 11,6’sı Ankara’da çalışmaktadır. Böylece fiilen çalışan rehberlerin yaklaşık % 80’i bu dört ilde bulunmaktadır (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2012).

Tablo 3. 2012 Yılında İllere Göre Kokartlı Turist Rehberi Sayıları

İl Adı	Ülkesel Aktif	Ülkesel Pasif	Bölgesel Aktif	Bölgesel Pasif	Bay	Bayan	Toplam
İstanbul	3440	1159	52	99	3050	1700	4750
İzmir	1363	639	28	80	1276	834	2110
Ankara	1047	938	0	1	1278	708	1986
Antalya	1433	301	24	101	1379	480	1859
Nevşehir	464	91	16	68	477	162	639
Muğla	303	68	0	0	247	124	371
Bursa	135	20	12	87	169	85	254
Aydın	220	10	2	0	137	95	232
Gaziantep	73	10	19	67	120	49	169
Çanakkale	65	8	23	50	87	59	146
Mersin	90	41	1	10	77	65	142
Adana	75	12	7	47	85	56	141
Konya	81	6	2	16	77	28	105
Trabzon	48	10	5	37	63	37	100
Şanlıurfa	29	27	0	0	45	11	56
Hatay	47	6	0	0	28	25	53
Balıkesir	26	2	0	0	18	10	28
Diyarbakır	10	2	2	10	17	7	24
Van	23	1	0	0	17	7	24
Denizli	17	0	0	0	13	4	17
Samsun	17	0	0	0	7	10	17
Erzurum	13	1	0	0	8	6	14
Sivas	3	1	0	0	4	0	4
TOPLAM	9022	3353	193	673	8679	4562	13241

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2012.

İllere göre çalışan kokartlı turist rehber sayıları bakımından en fazla rehberin 3492 rehber ile İstanbul'da bulunduğu görülmektedir. 2011 yılında İstanbul'da turizm işletmesi ve belediye belgeli tesislere gelen 5.263.782 turist, 12.932.339 geceleme gerçekleştirmiştir. Turist sayısında ikinci, rehber sayısında ilk sırada yer almasının bir nedeni olarak, Türkiye'deki acenta sayısı sıralamasında en fazla acentaya sahip olması (Türkiye'deki toplam 6.809 acentanın 2.282'si-% 37,5) olarak düşünülebilir. Ayrıca, İstanbul'un bir uluslararası kültür destinasyonu ve Anadolu kültür turlarının başlangıç noktası olması, diğer sebepler arasında gösterilebilir.

İllere göre rehber sayısı sıralamasında ikinci sırada olan İzmir, toplam aktif 1.391 rehber ile bulunmaktadır. 2011 yılında İzmir'de turizm işletmesi ve belediye belgeli tesislere gelen 844.563 turist, 2.832.737 geceleme gerçekleştirmiştir. Acenta sayısında (toplam 356 acenta) beşinci olan İzmir'in rehber sayısında ikinci sırada olmasına bir neden, son yıllarda hızlı bir gelişme gösteren kurvaziye turizmi gösterilebilir. Ayrıca, yakın çevresinde çok bilinen turistik destinasyonların varlığı da başka bir neden olarak düşünülebilir.

Antalya turist sayısı bakımından, kuşkusuz Türkiye'nin bir numarasıdır. 2011 yılında Antalya'ya turizm işletmesi ve belediye belgeli tesislere gelen 11.464.875 turist gelmiş ve 59.625.954 geceleme gerçekleştirmiştir (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2012). Diğer taraftan Antalya'da 1.075 acenta sayısı ile ikinci, ülkesel ve bölgesel aktif 1.457 rehberle dördüncü sıradadır. Gelen turist sayısına tezat bir şekilde, görece aktif rehber sayısının İstanbul'a göre daha az olmasının en önemli nedeni, gelen turistlerin ağırlıklı olarak deniz-kum-güneş üçlemesine dönük tatil amaçları ile gelmiş olmaları ve pansiyon türünün de genelde "her şey dahil" olması gösterilebilir.

Kültür turlarının yaygın olduğu bir ilimiz de Nevşehir'dir. 2011 yılında Nevşehir'de turizm işletmesi ve belediye belgeli tesislere gelen 796.110 turist, 1.557.087 geceleme gerçekleştirmiştir. Nevşehir'de fiilen çalışan rehber sayısı 480 olup; Türkiye sıralamasında beşinci sırada ve acenta sıralamasında ise onuncu sıradadır. İlde rehber sayısının düşük olmasının bir nedeni, genelde İstanbul çıkışlı turlarda rehberlerin de İstanbul'dan görevlendirilmesi bir sebep olabilir.

Turist başına düşen rehber sayısı bakımından da bir değerlendirme yapılabilir. Bu çerçevede İzmir'de 608 turiste bir rehber düşerken, bu sayı İstanbul'da 1.508, Nevşehir'de 1.659 ve Antalya'da 7.869'dur. Antalya'daki sayının yüksekliği, deniz-kum-güneş üçlemesine dönük tatil amaçları ile gelişlerden ve her şey dahil sistemden kaynaklanıyor olabilir. Diğer taraftan İzmir'de bu oranın düşük olmasının temelinde kruvaziye amaçlı gelen turistlerin ilde kaldıkları süre içinde yoğun olarak kültürel turlara katılmalarından kaynaklandığı ifade edilebilir.

Rehberlerin eğitim düzeylerini incelediğimizdeyse; turist rehberlerinin % 13,4'ü lise, % 7,8'i önlisans, % 50,6'sı lisans, % 18'i yüksek lisans, % 4'ü doktora çıkışlı olduğu belirlenmiştir. Ancak günümüzdeki rehber olabilmek gerekli olan şartları incelediğimizde önlisans ve lisans mezunu olma şartı arandığı için araştırmadaki lise mezunu olan rehberlerin kokart'larını geçmiş yıllarda aldıklarını söyleyebiliriz. Özellikle rehberlerin yarısına yakın kısmının lisans ve lisansüstü eğitimine sahip olmaları nedeniyle, Turizm Fakültelerinin Turizm Rehberliği bölümlerinin gün geçtikçe öneminin artacağına da bir göstergesidir (TUREB, 2012).

Turizmde gelişen eğilimler çerçevesinde turist rehberlerinin bilgilerini güncellemeleri ve belirli alanlarda uzmanlaşmaları önem kazanmıştır. Tablo 4'e göre, rehberleri, uzmanlaştıkları tur kategorilerine göre incelediğimizde; turist rehberlerinin büyük çoğunluğunun % 48'lik oran ile arkeoloji alanında uzmanlaştıkları anlaşılmaktadır. Dini turlarda uzmanlaşan rehber sayısı, % 35'lik oran ile ikinci büyük grubu oluşturmaktadır. Turist rehberlerinin % 18'i mimarlıkla, % 17'si sanatın diğer alanlarıyla ilgili konulara yoğunlaşmıştır. Rehberlerin % 9'u mavi yolculuk, % 5'i gastronomi, % 5'i hiking-trekking, % 3'ü sualtı ve % 18'i de şehir içi yürüyüş rehberliğini ağırlıklı olarak gerçekleştirmektedirler. Araştırmanın sonuçlarına göre, turistlerin beklentilerine ve katıldıkları turizm türlerine göre alternatif tur kategorilerinde

de rehberlerin uzmanlaşmaları oldukça önemli bir gelişmedir. Günümüzde özel ilgi turizminin geliştiği dikkate alınacak olursa, farklı dallarda uzmanlaşmış rehberlerin çoğalmasında beklenen bir durum olabilir (TUREB, 2012).

Tablo 4. Rehberlerin Uzmanlık Alanları

Uzmanlık Dalı	Oran (%)
Dini	35,02
Mavi Yolculuk	9,33
Avcılık	1,25
Deniz Kayağı	0,60
Gastronomi	4,58
Şehirçi Yürüyüş	18,33
Rafting	1,47
Arkeolojik	48,17
Dalgıçlık	2,51
Bisiklet	1,20
Balıkçılık	0,04
Fotoğraf	5,24
Sanat	11,73
Balon	1,20
Yabani Hayat	2,02
Dağcılık	2,02
Ekolojik	2,29
Hiking-Trekking	4,75
Mimari	18,33
Kayak	2,07
Diğer	15,28
Belirtilmemiş	24,17

Kaynak: TUREB, 2012.

Bu kapsamda TUREB ve İstanbul Rehberler Odası çatısı altında rehberlere çeşitli konularda uzmanlaşma sağlamak üzere eğitim programları, eğitim gezileri, konferanslar, seminerler düzenlenerek rehberlerin uzmanlaşmaları teşvik edilmektedir. Ayrıca İstanbul Rehberler Odası, 2002-2010 yılları arasında 20 farklı konuda uzmanlaşma programı düzenlemiş ve bine yakın rehber bu programlara katılarak sertifika almıştır (TUREB, 2012).

Türkiye’de rehberlik mesleği ile ilgili yapılan aynı araştırmaya göre (TUREB, 2012), rehberlerin yaş gruplarına göre dağılımını incelediğimizde; ankete katılanlar arasında 93 ve 80 yaşında kokart’a sahip birer turist rehberi, 70’li yaşlarda 11 turist rehberinin olduğu belirlenmiştir. En genç turist rehberi ise, 19 yaşındadır. Yaşla ilgili olarak dikkate değer bir eğilim, rehberlerin yaş dağılımının 30’lu yaşlarda yoğunlaşmaya başlaması ve 40’lı yaşların ortalarından itibaren de azalmasıdır. Bu durumda turist rehberliğinin beden gücü de gerektiren bir iş olmasının zorunlu bir sonucu olarak ifade edilebilir.

Kokartlı turist rehberlerinin gelir düzeylerinin bir başka göstergesi de, Bakanlık tarafından belirlenen taban ücreti alabilmeleridir. Araştırma sonuçlarına göre, turist rehberlerinin ancak % 45’inin belirlenen taban ücreti alabildiğini ortaya koymaktadır. Rehberlerin % 44’lük bir bölümü taban ücretini alamadığı ve taban ücretinin altındaki fiyatlarla çalışmak zorunda kaldığı anlaşılmaktadır. Taban ücreti alıp almadığını belirtmeyenlerin oranı da % 22 gibi önemli bir oranda olduğu belirlenmiştir. Konuyla ilgili olarak araştırma sonuçlarına göre; İngilizce rehberlerin % 51’i, Fransızca rehberlerin % 33’ü, Almanca rehberlerin % 34’ü, İtalyanca rehberlerin % 64’ü, İspanyolca rehberlerin % 53’ü, Portekizce rehberlerin % 53’ü, Hollandaca rehberlerin % 51’i, Japonca rehberlerin % 30’u, Rusça rehberlerin % 22’si belirlenen taban ücreti alabilmektedirler. Rehberlerin geri kalan önemli bölümünün rehber sayısının fazlalığından ve kaçak rehberlik faaliyetlerinden dolayı taban ücretinin altındaki bir ücretle çalışmalarını düşündürücüdür.

Turist rehberlerinin % 24’ü tek bir acentaya, % 34’ü az sayıda acentaya, % 15’i ise çok sayıda acentaya bağlı olarak çalışmakta olduğu görülmektedir. Rehberlerin % 2’lik bir bölümü yurtdışında kurulu acentalarla çalışıyor. Acenta dışı kaynaklardan iş alanların oranı % 1, doğrudan müşteriden iş alanların oranı % 8 ve kendi acentasının işlerini yapanların oranı ise sadece % 4’tür (TUREB, 2012).

Yukarıdaki bölümde ele alınan istatistiksel verilere ve araştırma sonuçlarına göre Türkiye’de rehberlik mesleği ile ilgili ciddi sorunlar bulunmaktadır. Bilindiği gibi rehberlik, sosyal etkileşimi yüksek, psikoloji, sosyoloji, yabancı dil bilgisi ve entelektüel birikim gerektiren bir meslek olarak karşımıza çıkmaktadır. Rehberlik mesleğinin ayırıcı özellikleri; fiziki güce dayalı olması, mevsimlik oluşu, iş güvencesinin olmaması, dışsal faktörlere bağımlı olması, sürekli kendini yenilemek zorunluluğu olan interdisipliner bir meslek olması ve emekliliğin olmaması veya çok geç olması şeklinde sıralanabilir (Çolakoğlu, Epik ve Efendi, 2010, s. 139). Bu özellikler, mesleğin beraberinde bazı sorunların yaşanmasına da neden olmaktadır.

Türkiye’de sayısı 15 bini aşan kokartlı turist rehberlerinin mevcut sorunlarını çözüme ve rehberlik kurumunu sağlıklı bir yapıya kavuşturmadan ve işsiz rehber artışına yol açacak yeni girişimlerde dikkatli olunması gerekmektedir. Bu çerçevede rehberlerin sorunlarının incelenmesinde fayda vardır (TUREB, 2012). Türkiye’de turist rehberlerince en fazla dile getirilen sorun, turist rehberi sayısının fazla olduğudur. Bu sorun, rehberlerin mesleklerine saygınlık kazandırma çabalarının yanı sıra, Türkiye’ye kültür turizmi kapsamında gelenlerin göreceli azlığı ve rehberlere duyulan ihtiyacın düşüklüğü ile ilgili olabilir.

Başka bir sorun, rehberlik eğitimi ile ilgilidir. Halihazırda Türkiye’de rehberler, 3 farklı şekilde yetiştirilmektedir. Bunlar; Bakanlığın açtığı kurslar, üniversiteler bünyesindeki ön lisans ve lisans programlarıdır. Bu üç farklı eğitim, turist rehberliği mesleki eğitiminde standartların oluşmasına da bir engel teşkil etmektedir. Bu nedenle, TUREB’in yaptığı araştırmada olduğu gibi, rehberlik eğitiminin lisans düzeyinde ele alınması gerekliliği ortadadır. Bu doğrultuda Turizm Fakülteleri Turizm Rehberliği Bölümlerinin gelecek yıllarda rehberlik eğitiminde ağırlığının artacağı bir gerçektir.

Rehberlerin çalışma koşulları da başka bir tartışma konusu olarak ön plana çıkmaktadır. Rehberler, genelde düzensiz çalışan, sigorta, vergi vb. konularda sıkıntılar yaşayan meslek grubu üyeleridirler. Rehberlik taban yevmiyelerinin hala düşük olmasına karşın, acentalar tarafından da söz konusu ücretlerin yükseltilmesine yönelik önlemlerin yeterince uygulanmaması da başka bir sorundur.

Mesleki denetimin olmaması ve kaçak rehberlik, dile getirilen başka bir sorundur. Kokart'sız rehberlik, ülkemizde sık karşılaşılan bir sorundur. Buna sebep, mesleki denetimlerin yeterince yapılamayıdır. Öyle ki, yabancı uyruklu şahısların turizmin yoğun olduğu bölgelerde rehberlik yapmalarından dolayı, rehberlerin taban ücretlerinin uygulanmasını olumsuz olarak etkilemekte ve sonuçta da birçok rehberin işsiz kalmasına neden olmaktadır.

Rehberlik mesleğinin yeterince güçlü bir yapı içinde korunamaması sonucunda, turist rehberliğinin gerek toplum, gerekse sektör içinde imajı, yapılan "ulusal" işle hiç de orantılı değildir. Bugün, rehberliği bir yan iş, bir hobi olarak görenler çoğunluktadır.

ÖNERİLER

Yazın taraması ve veriler ışığında ülkemizde kokart'lı turist rehberliği hizmetlerinin daha etkin bir şekilde sunulabilmesi için öneriler aşağıda sıralanmaktadır;

- Seyahat acentalarının ve rehberlerin kaliteleri artırılmalı:

Her geçen gün artan seyahat acentası ve rehber sayısı, sektördeki kaliteyi düşürmüştür. Seyahat acentaları kurulumu ve yeni kokart verilmesi süreçlerine bazı geliştirici kısıtlamalar getirilebilir. Var olan acenta ve rehberlerin ise, çeşitli hizmet içi eğitimlerle ve yaptırımlarla kalitelerinin yükseltilmesi sağlanmalı, denetimler daha etkin yapılmalıdır.

- Turizmde çeşitlilik sağlanmalı, özel ilgi turizmi ile ülke geneline ve 12 aya yayılmış bir turizm görüntüsü sağlanmalı:

Türkiye, doğal, tarihsel ve kültürel koşulları göz önüne alındığında, çeşitli alanlarda turizm geliri elde edilebilecek bir yapıya ve zenginliğe sahiptir. Rafting'ten dağcılığa, sualtından tarihi ve kültürel mirasımıza, burada tek tek saymaya gerek görmediğimiz pek çok konuda var olan olanaklardan yararlanarak, turizmde çeşitlilik sağlanmalıdır. Bu çeşitlilik hem turizm gelirimizi yükseltecek, hem de Türkiye'nin dünyanın turizm cennetlerinden biri olmasını sağlayacaktır.

- Tarih/kültür turizmi canlandırılmalı:

Ülkemiz, bir önceki maddede belirttiğimiz gibi, çok zengin bir tarihi ve kültürel mirasa sahiptir. Topraklarımız üzerinde bugüne dek kurulmuş uygarlıklar geçidinin izlerini ülkemizin her yanında, hatta genellikle yöresel gelenek ve göreneklerde yakalamak mümkündür. Bu denli büyük bir mirasa sahip olmak iyi değerlendirilmeli, tarih ve kültür turizmi canlandırılmalıdır.

- Ülkemizin gereksinim duyduğu turist tipi belirlenerek teşvik edilmeli:

Çok düşük fiyatlarla "Herşey Dahil" sistemi izlenerek, tatil köylerine gelen turistin, sektör açısından çok önem taşımadığı ortadadır. Bu tür paketler çok ucuz olduğundan, hem gelen turistin kalitesi düşüktür, hem de tatil köylerine hapsedilen turist, Türkiye'ye beklenen dövizini bırakmamaktadır. Bu nedenle, ülkemizin gereksinim duyduğu turist tipi belirlenerek teşvik edilmelidir. Turizm sektöründe kitle turizmi, "Herşey Dahil" paketler vb. uygulamalar sınırlı biçimde (kota ile) lokomotif görevini üstlenmelidir.

- Rehberliğin kariyer mesleği haline getirilmesi:

Gönüllü turizm elçileri olan rehberler, hem kaliteli, hem de çağdaş bir yapıya sahip olmalı. Bu nedenle rehberler, Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın açtığı kısa süreli kurslarla değil, 4

yıllık üniversitelerde eğitim almaları sağlanmalıdır. Kokartlı turist rehberliği, kariyer mesleği haline getirilmeli.

➤ Varolan yasalara işlerlik kazandırılması:

1618 Sayılı Seyahat Acentaları ve Seyahat Acentaları Birliği Kanunu'nda, rehberlik mesleği ile ilgili talep ettiğimiz değişiklikler en kısa sürede yapılmalı ve aynı kanunun 10, 29 ve 30. maddeleriyle, Turist Rehberleri Yönetmeliği'nin 38, 39, 40 ve 48. maddelerine işlerlik kazandırılmalı. Kokartı olmayan kişilerin rehber olarak çalıştırılmasını engelleyen bu maddelere işlerlik kazandırılmadığı takdirde, rehber taban ücretlerinin korunması zorlaşacak, rehber kalitesi giderek düşecektir.

➤ Saygın ilişkiler:

Rehber-agenta-otel ilişkisine yeniden saygınlık kazandırılarak profesyonel bir iş kimliğine kavuşması sağlanmalı.

➤ Sosyal haklar:

Kokartlı turist rehberlerinin sosyal hakları ve ücretleri garanti altına alınarak, yetişmiş değerli meslektaşlarımızın mesleği terk etmelerine neden olan olumsuzluklar giderilmelidir.

➤ Uzmanlaşma eğitimi:

Kokartlı turist rehberlerine uzmanlaşma eğitimi verilmelidir. Kuş gözlem rehberinden rafting rehberine kadar uzmanlaşma sağlanmalı ve eski rehberlerin uzmanlaşması sağlanırken yeni yetişecek rehberler tümüyle bu çatı altında eğitilmelidir.

➤ Turizm politikalarının oluşturulmasına katkı:

Rehberler, turisti yakından tanır, onların sorunlarını ve taleplerini çok iyi bilirler. Turist profilini en doğru bir biçimde ortaya koyacak olan da rehberlerdir. Dolayısıyla genel turizm politikaları oluşturulurken, sektörel kararlar alınırken, mutlaka rehberlerin de katılımı sağlanmalı, onların görüşlerine de başvurulmalı.

SONUÇ

Sonuç olarak bu çalışmada, destinasyonlardaki dış aktif turist deneyimlerinin önemli bir unsuru olan kokartlı turist rehberliği hizmetleri ile ilgili Türkiye'de mevcut durumun bir analizini yapılmış ve kokartlı turist rehberlerinin sorunları ve çözüm önerileri sıralanmıştır. Buna göre tüm turizm paydaşları, seyahat acentaları, akademik kuruluşlar, meslek örgütleri, yerel yönetimler, düzenleyici ve planlayıcılar açısından turist rehberliği kurumu yeniden değerlendirilmelidir.

Rehberlik ile ilgili hizmet standartlarının artırılması, mevcut arzın sınırlandırılarak nadir dillerde rehber yetiştirilmesi, uzmanlık alanlarına yönelik eğitime önem verilerek rehberlerin sahip olduğu niteliklerinin artırılması ilk akla gelen tedbirlerdir. Yine, rehberlerin istihdamını artıracak olan tedbirler arasında mevsimsel turizm talebinin tüm yıla yayılması, her şey dahil sisteminin gözden geçirilmesi, kokartlı turist rehberliğinin saygınlığının artırılması, sosyal hakları ile gerçek bir meslek haline dönüştürülmesi, kaçak rehberlik ile ilgili gerekli hukuki düzenlemelerin yapılarak gerekli denetlemelerin yapılması ve rehber yetkinliklerinin oluşturulması sunulan öneriler arasındadır.

Bu çalışma, ön bir araştırma niteliğinde ülkemizde kokart'lı turist rehberliğinin mevcut durumunu incelemiştir. Gelecekte yapılacak özellikle ampirik çalışmaların rehberlerin turist deneyimine etkisi, rehber ve turist etkileşimi, destinasyon imajının oluşturulmasında rehberliğin önemi gibi konulara yoğunlaşması beklenebilir.

KAYNAKÇA

- Ahipaşaoğlu, Suavi, *Seyahat İşletmelerinde Tur Planlaması ve Yönetimi*, Detay Yayıncılık, Ankara, 2001.
- Ahipaşaoğlu, Suavi, *Turizmde Rehberlik*, Gazi Kitabevi, Ankara, 2006.
- Ahipaşaoğlu, Suavi, *Seyahat Acentalığı ve Tur Operatörlüğü*, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, No: 1865, 2006.
- AkmeI, Jale (1992), “Turist Rehberliğinde Üniversite Eğitimi”, Turizm Bakanlığı Eğitim Genel Müdürlüğü, *Turizm Eğitimi Konferans-Workshop*, 9-11 Aralık, Ankara, (1992), p. 219-222,.
- Batman, Orhan; Yıldırđan, Recep ve Demirtaş, Nihat, *Turizm Rehberliği*, Değişim Yayınları. Adapazarı, 2000.
- Çolakoğlu, Osman E. ve Çolakoğlu, Ülker, *Seyahat Acentaları Yönetimi*, Detay Yayıncılık, Ankara, 2007.
- Çolakoğlu, Osman E.; Epik, Fatih ve Efendi, Ergün, *Tur Yönetimi ve Turist Rehberliği*, Detay Yayıncılık, Ankara, 2010.
- Diñer, Füsün İ. ve Kızılırmak, İsmail, “Türkiye’de Turizmin Geliřmesinde Turist Rehberlerinin Rolü”, Erciyes Üniversitesi Nevşehir Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu Hafta Sonu Semineri IV, 05-07 Aralık, Nevşehir, (1997), p.121-148.
- Hacıoğlu, Necdet, *Seyahat Acentacılığı ve Tur Operatörlüğü*, Vipaş A.ř. Yayınu, Bursa, 2000.
- İçöz, Orhan, *Seyahat Acentaları ve Tur Operatörlüğü Yönetimi*, Turhan Kitabevi, Ankara, 1998.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı, (2012). (Çevrimiçi), 2012 yılı dillere göre rehber sayıları, <http://aregem.kulturturizm.gov.tr/TR,12923/2012-yili-illere-gore-rehber-sayilari.html>, Erişim Tarihi: 12.08.2012.
- MEB, *Seyahat Acentacılığı*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara. 2011
- Özbay, Recep,. (Çevrimiçi), Turist rehberlerinin sahip olması gereken özellikler ve görevleri, <http://www.tureb.net/index.php/turist-rehberligi/turkiyede-rehber-profil>, Erişim Tarihi: 14.08.2012.
- TUIK, (Çevrimiçi), Turizm İstatikleri, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=10802>, Erişim Tarihi, 17.09.2012.
- TUREB Web sitesi, (2012). (Çevrimiçi), Türkiye’de kokartlı turist rehberliği, http://http://www.tureb.net/?page_id=1293, Erişim Tarihi: 15.08.2012.
- Yarcan, şükrü ve Peköz Metehan, *Seyahat İşletmeleri*, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2001.
- 6326 Sayılı Turist Rehberliği Meslek Kanunu, Resmi Gazete Yayınlanma Tarihi:07/06/2012.